
BASISONDERWIJS
IN BALANS
COV

COV · HOORZITTING KLEUTERONDERWIJS

Naar de maan en terug

Een moonshot voor het kleuteronderwijs

12 november 2026 – Marianne Coopman, algemeen secretaris

“Wie hoge verwachtingen stelt aan het kleuteronderwijs, moet ook de professionele capaciteit organiseren om ze waar te maken.”

Een gedeelde maatschappelijke ambitie
vraagt een concreet politiek engagement.

KLEUTERSCHOOL IN BEELD

Veel kleine scholen, dicht bij de gezinnen

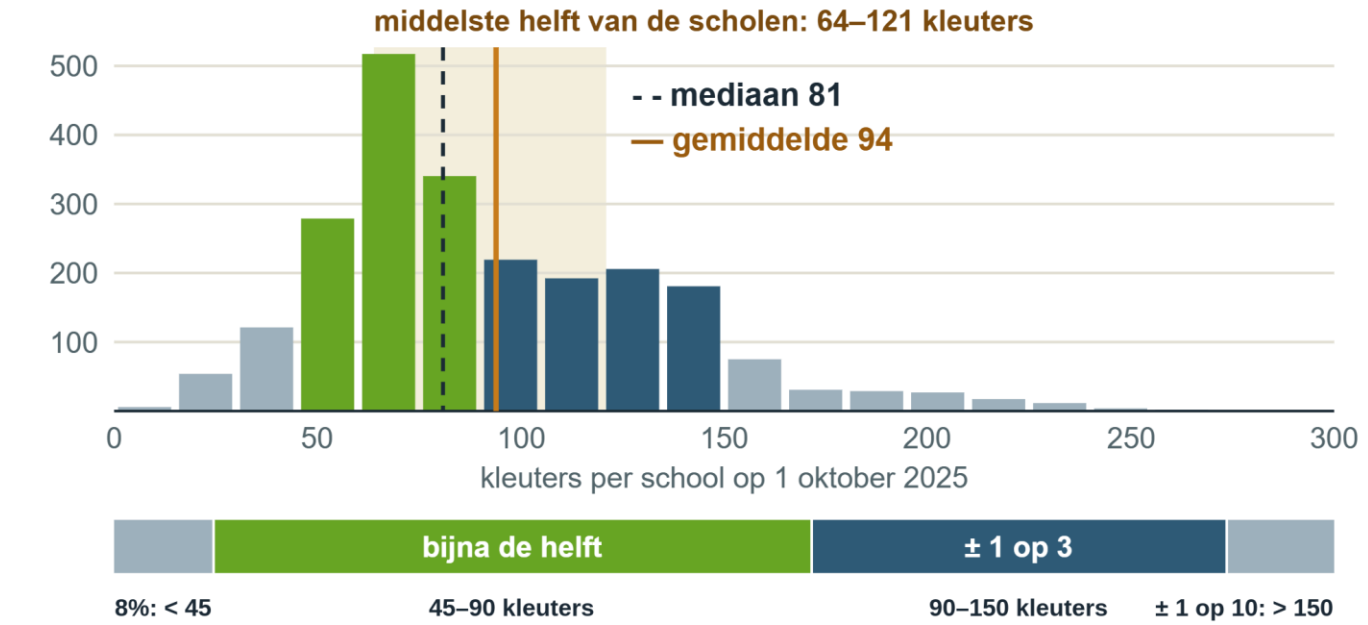
2.379 scholen met kleuteronderwijs

81 kleuters in een doorsnee school (mediaan)

84% **gaat naar school in de eigen woonplaats** (secundair: 49%)

+15% kleuters tijdens het schooljaar: 223.670 → 257.236

Aantal scholen naar aantal kleuters per school

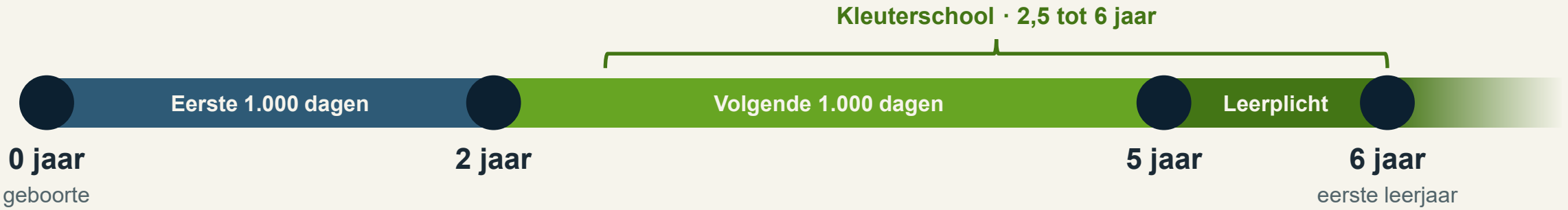

Bron: AGODI / Dataloep, schooljaar 2025-2026 (tellingen 1 oktober en 30 juni; schoolgaand in eigen woonplaats).

WAAROM DEZE LEVENSFASE

Na de eerste 1.000 dagen tellen ook de kleuterjaren

Van 2,5 tot 6 jaar legt de kleuterschool de basis voor al het verdere leren.

Taal groeit razendsnel

± 1.000 → ± 3.000

woorden die een kind zegt, van 3 naar 5 jaar

Maar de kloof is groot

98 IELS-punten

verschil in Nederlandse taalvaardigheid tussen Vlaamse vijfjarigen uit het hoogste en laagste SES-kwart

Gelijke kansen worden niet alleen uitgesproken in doelen. Ze moeten mogelijk worden gemaakt in de klas.

Bronnen: JGZ-richtlijn Taalontwikkeling (NCJ, 2024), p. 7-8; IELS 2025 in Vlaanderen (Denies e.a., 2026), fig. 133, p. 136; The Lancet (2024).

WAAROM INVESTEREN

Een slimme en wijze keuze voor de toekomst

Slim: vroeg investeren rendeert

Nobelprijswinnaar James Heckman: hoe vroeger je investeert in kwaliteitsvolle educatie, hoe hoger het maatschappelijke rendement, zeker voor kinderen uit kansarme gezinnen.

Leren bouwt voort op leren: een sterke start maakt een kennisrijk curriculum waar.

Wijs: kiezen, niet wachten

Geen losse extra pakketjes, maar structurele investeringen in een duidelijk toekomstverhaal voor het kleuteronderwijs.

Kleuterscholen zijn klein en nabij. Dat hoort structureel in het ontwerp van financiering en omkadering.

→ Wie vandaag in de kleuterklas investeert, bouwt aan de samenleving van morgen.

Bronnen: García, Heckman e.a. (2020), Journal of Political Economy 128(7); Heckman (2006), Science 312; AGODI / Dataloep 2025-2026.

BRANDSTOF EN TURBULENTIE

Kleuterschool als sterke lanceerbasis?

Brandstof aan boord

- Toegankelijk aanbod: bijna alle kleuters bereikt
- Hoogopgeleide, sterk geëngageerde leerkrachten
- Spelend leren en brede ontwikkeling
- Sterke integratie van kleuter- en lager onderwijs
- IELS: sterk in executieve functies en emotieherkenning, warme relaties met de leerkracht

Turbulentie

- IELS: taal en vroege wiskunde onder het internationale gemiddelde
- Leerkrachten signaleren uitdagingen rond gedrag
- Onderwijsspiegel 2026: doeltreffend beleid voor leren en onderwijzen blijft voor veel scholen een uitdaging

Het vluchtplan ligt klaar: nieuwe minimumdoelen, met voor het eerst doelen voor het einde van de kleuterschool, en een versterkte lerarenopleiding met aangescherpte competenties en een bindende taaltoets (beide vanaf 2027-2028).

→ Een goed vluchtplan volstaat niet. Om op koers te blijven, zijn vier voorwaarden nodig.

VAN VLUCHTPLAN NAAR LANCERING

Vier voorwaarden. Eén kwaliteitsopdracht.

Structuur werkt via professionals en pedagogische interacties.

Voorwaarden
omkadering · tijd · middelen

→

Professionele capaciteit
kennis · autonomie · samenwerking · coaching

→

Proceskwaliteit
sensitieve interacties · rijk spel

→

Brede ontwikkeling
leren · welzijn · gelijke kansen

01 Professionele kwaliteit

Een hooggekwalificeerde pedagogische kern, ondersteund door complementaire expertise.

02 Effectieve nabijheid

Hanteerbare groepen en zicht op werkelijk aanwezige volwassenen.

03 Georganiseerde leertijd

Tijd voor voorbereiden, overleggen, coachen en gezamenlijke kwaliteitszorg.

04 Duurzame voorwaarden

Stabiele jobs, voorspelbare financiering en gezonde leer- en werkomgevingen.

→ Extra capaciteit werkt wanneer ze pedagogisch betekenisvol wordt ingezet.

Bron: synthese COV op basis van OESO, TALIS Starting Strong-kader (2025), p. 7-9; OESO (2022); KIKO (2024).

VOORWAARDE 1 · PROFESSIONELE KWALITEIT

1 2 3 4

Bescherm de pedagogische kern – versterk het hele team

Meer expertise in de school is welkom, als elke rol helder is.

DE PEDAGOGISCHE KERN

Kleuteronderwijzer

Pedagogische regie, didactische keuzes en eindverantwoordelijkheid.

9 op 10 heeft minstens een bachelordiploma (vergelijkingslanden: 6 op 10).

Neemt zowat alle taken zelf op.

HET TEAM ROND DE KERN

1 **Complementaire rollen in het team**
Kinderverzorger, zorg, ICT, …

2 **Leiderschap van de directeur**

3 **Volwaardige rechtspositie voor elk teamlid**

→ **Andere profielen vullen aan: ze vervangen de kleuteronderwijzer niet.**

Bron: TALIS Starting Strong 2024, Vlaams rapport.

VOORWAARDE 1 · PROFESSIONELE KWALITEIT

1 2 3 4

Complementaire teams: versterk wat er al is

Voldoende kinderverzorgers in elk kleuterteam, geen nieuw ambt.

OP TAFEL

159 mln. €

Voorstel Commissie van Wijzen: gemiddeld 1 onderwijsassistent per basisschool

VANDAAG

16 uur

kinderverzorging per school gemiddeld: een halftijdse opdracht

Versterk de kinderverzorger

Volwaardige opdrachten in elke kleuterschool, met tijd voor verzorging én taalrijke interactie. Investeer in de opleiding en in samen professionaliseren.

Duidelijke rollen in één team

Kinderverzorger: rijke interactie in zorg en routines. Kleuteronderwijzer: pedagogisch-didactische regie en eindverantwoordelijkheid. Aanvullen, niet vervangen.

Een nieuw ambt lost dit niet op

Er is geen VKS5-barema in onderwijs: zo'n profiel is mogelijk slechts 10% 'goedkoper' dan een bachelor. De grenzen met bestaande functies vervagen, en nieuwe snipperjobs dreigen.

→ Complementaire teams in elke kleuterschool: stabiele jobs in bestaande beroepen, geen nieuw ambt.

Bronnen: Commissie van Wijzen (2023), Prioriteit voor professionaliteit; OESO, TALIS Starting Strong 2024; KIKO (2024).

Maak de opleiding tot kinderverzorger expliciet taalrijk

Benut de invoering van nieuwe minimumdoelen in het secundair onderwijs als kwaliteitskans.

‘Kinderverzorger’ (opvoeding en begeleiding)

OK4

Arbeidsmarkt én doorstroom

‘Kinderverzorger’ (basiszorg en ondersteuning)

OK3 (?)

Arbeidsmarkt

01

Versterk de taalbasis

Correct, rijk en gevarieerd Nederlands.

02

Zet in op het oefenen van taalinteractie

Vragen, wachten, herformuleren en uitbreiden.

03

Verbind taal met kinderontwikkeling

In spel, zorg en welbevinden.

→ **Kennisrijkere minimumdoelen doen dit niet vanzelf: beroepsgerichte uitwerking en stage zijn nodig.**

Een klein kostenvoordeel bewijst geen onderwijsvoordeel

Financiële illustratie: hoeveel voltijdse functies levert het budget van 159 miljoen euro op?

Kleuteronderwijzers

Gewogen loonkost 68.390 euro — **2.325**

Onderwijsassistenten*

Gewogen loonkost 61.556 euro — **2.583**

+11,1% meer functies, niet bewezen meer onderwijskwaliteit

→ **Een nieuw ambt kost bijna evenveel, maar maakt de rollen vager. Investeer in complementaire teams.**

** Historische loonkostgegevens; het VKS5-salaris is hypothetisch, want er bestaat geen VKS5-barema in onderwijs. Geen actuele volledige budgetraming.*

Beleidsdoelstellingen: onderhandelde keuzes maken

Werkdrukverlaging in ruil voor grotere klassen?

Een extra opleiding in het hoger onderwijs die leidt tot snipperjobs?

Optie	Wat bestaat er?	Meerwaarde en risico	Kleinere groepen?
Meer kinderverzorgers	Bestaand onderwijsambt, schaal 143, voltijds 32 klokuren. Geen zelfstandige lesopdracht.	Sterk in zorg en hygiëne. Taalrijke interactie moet in profiel en professionalisering. Risico: versnipperde uren over scholen.	**Nee**
Onderwijsassistenten	Bestaat niet: geen onderwijsambt, geen statuut, geen barema. Rolbepaling nog volledig open.	Hoe dichter bij de kleuteronderwijzer, hoe groter het risico op vervanging en vervagende grenzen.	**Nee**
Meer kleuteronderwijzers	Bestaand ambt, bachelor, schaal 141. Pedagogisch-didactische eindverantwoordelijkheid.	Sterkste aansluiting bij curriculum en didactiek. Risico: lerarentekort; in kleine scholen moeilijk als volledige betrekking.	**Ja, mits geoormerkt als leerkrachtenuren**

→ Wie kleinere groepen wil, investeert in kleuteronderwijzers. Wie ondersteuning wil, in kinderverzorgers.

VOORWAARDE 2 · EFFECTIEVE NABIJHEID

1 2 3 4

Van 8 naar 23: aan de schoolpoort valt elke norm weg

Hetzelfde kind, een paar maanden later. In de opvang beschermt een wettelijke norm de nabijheid. In de kleuterschool is er geen.

KINDEROPVANG · TOT 2,5 JAAR

1 : 8

wettelijke norm · baby's 1 : 5 vanaf 2027

KLEUTERSCHOOL · VANAF 2,5 JAAR

1 : ±23

geen norm, geen maximale klasgrootte · mediane klas volgens de basisomkadering (zonder SES)

Engeland houdt de norm aan tot 5 jaar: 2 tot 3 jaar 1 : 5 · 3 tot 4 jaar 1 : 8, of 1 : 13 met een leerkracht · reception (4-5 jaar) max. 30 per leerkracht, in de praktijk gemiddeld 26 kinderen met minstens één voltijdse assistent.

Bronnen: Opgroeien, kindratio (2024; nieuwe norm vanaf 1/1/2027); Eurydice; DfE, EYFS framework (2025), §3.47-3.54; IELS 2025 in Vlaanderen, p. 34; klasgrootte: eigen berekening AGODI 2026-2027.

Wat dat concreet betekent: grote kleuterklassen

Twee bronnen, één beeld. En dat terwijl de leerling-leerkrachtratio (13 per fte) gunstig lijkt.

Volgens leerkrachten

TALIS Starting Strong 2024: gemiddelde klasgrootte

Vlaanderen significant hoger dan het EU-7-gemiddelde (zelfrapportage).

Volgens de omkadering

Eigen berekening AGODI 2026-2027: schaallestijden volledig omgezet in klassen

22,7 kleuters per klas in de mediane school

87%
van de scholen: > 20 per klas

28%
van de scholen: > 24 per klas

2,5%
van de scholen: ≤ 18,5 per klas

→ Een gunstige ratio op papier, grote groepen in de klas.

Bronnen: TALIS Starting Strong 2024, Vlaams rapport, p. 47 (tabel 4.1); eigen berekening AGODI, voorlopige leerlingenaantallen 2026-2027 (basisomkadering); Statistiek Vlaanderen (2023-2024).

VOORWAARDE 2 · EFFECTIEVE NABIJHEID

1 2 3 4

Onderzoek toont positieve effecten van kleinere kleuterklassen op leren

Gunstig voor proceskwaliteit

Minder kinderen per leerkracht en kleinere groepen hebben een gunstige invloed op de proceskwaliteit (Dalgaard e.a., 2022; Francis & Barnett, 2019).

→ Kinderen in kleinere klassen nemen meer deel aan een-op-eeninteracties met de leerkracht.

→ Meer gevoelige en responsieve interacties, cruciaal voor hechte leerkracht-leerlingrelaties (OESO, 2024).

Verband met cognitieve prestaties

Groepsgrootte en het aantal kinderen per leerkracht hangen samen met leerresultaten.

→ Meta-analyse: betere resultaten voor woordenschat, visuele, ruimtelijke en auditieve vaardigheden, letterherkenning en eerste rekenvaardigheden (Bowne e.a., 2017).

→ Meer vooruitgang in voorbereidende lees- en schrijfvaardigheden (Francis & Barnett, 2019).

5 kinderen minder per klas kan al cognitieve voordelen opleveren na één schooljaar

Professionalisering kan de effecten versterken

Kleinere klassen zijn ook personeelsbeleid: ze houden leerkrachten in het beroep

Bronnen: Dalgaard e.a. (2022); Francis & Barnett (2019); Bowne e.a. (2017); OESO (2024).

VOORWAARDE 2 · EFFECTIEVE NABIJHEID

1 2 3 4

Waarom de aftopping geen kleine klas oplevert

Rekenvoorbeeld: een school met 145 kleuters op één vestigingsplaats.

145 kleuters → **186** lestijden → **18,7** kleuters per leerkracht → **6** klassen van 28 lestijden → **24,2** kleuters per klas

Een klas vraagt 28 lestijden

Een voltijdse leerkracht levert er 24. Zelfs aan de aftoppingsgrens van 18,5 kleuters per voltijdse leerkracht telt een klas zo 21,6 kleuters, nog vóór afronding.

Klassen en leeftijden tellen niet mooi op

Klassen bestaan in hele getallen, leeftijdsgroepen niet in vaste aantallen. Regelmatig kiezen kleuterscholen leeftijdsgemengde groepen, terwijl het nieuwe curriculum net gerichte klasgroepen vraagt.

Kleuters stromen het hele jaar in

Tegen juni zijn er 15% meer kleuters dan bij de start van het schooljaar. De lestijden steunen op de telling van vorig schooljaar; instaplestijden volgen pas na de instapdag.

Niet alles verkleint de klas

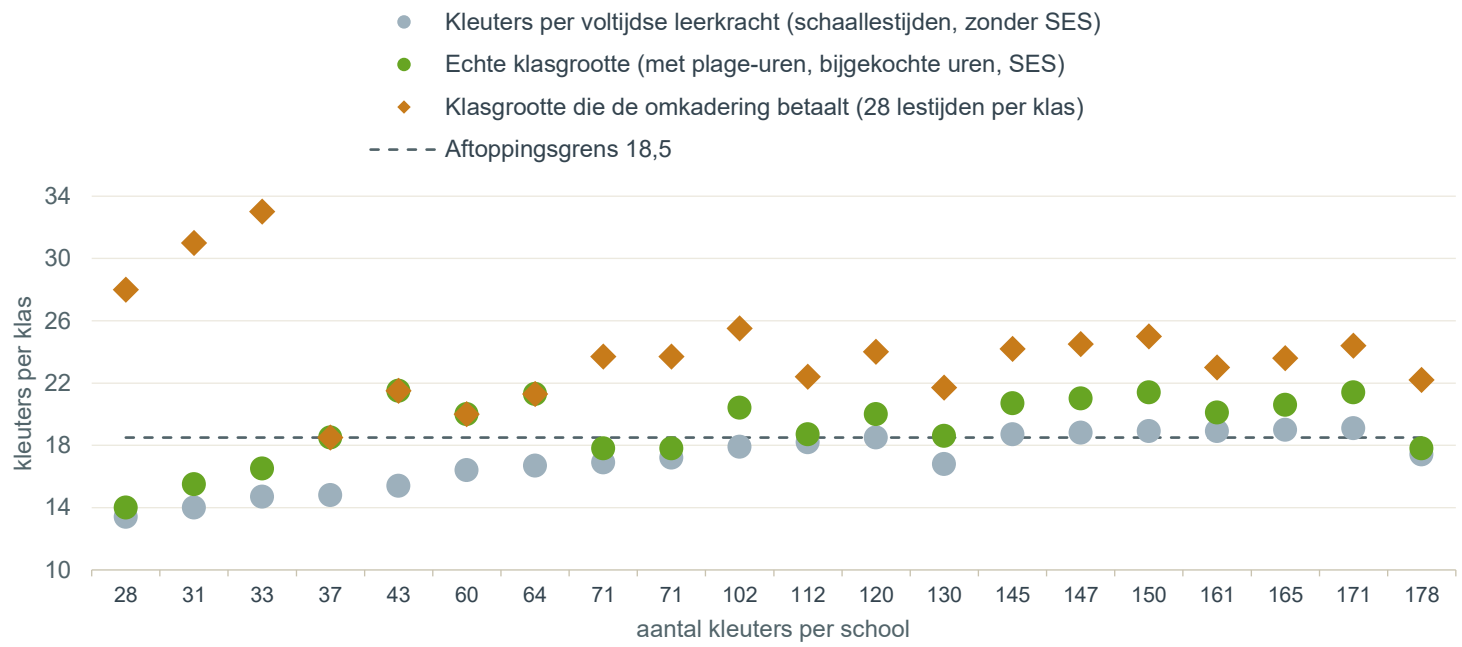
Zorg en ICT tellen mee in de ratio, maar maken geen klas kleiner. Meerdere vestigingsplaatsen versnipperen de groepen nog verder.

Alle berekeningen zonder SES-lestijden: die zijn bedoeld voor de noden van maatschappelijk kwetsbare leerlingen, niet om klassen te vormen.

Bronnen: eigen berekening AGODI 2026-2027 en lestijdenschaal (omzendbrief BaO/2005/09); AGODI/Dataloep (instroom 1/10 → 30/6).

Uit de praktijk: 20 scholen, drie verschillende getallen

Twintig scholen, schooljaar 2026-2027, gerangschikt van klein naar groot.

Gemiddeld over 20 scholen

17,1
kleuters per voltijdse leerkracht volgens de lestijdenschaal, zonder SES

19,2
kleuters per klas zoals scholen ze echt organiseren

24,1
kleuters per klas die de omkadering betaalt, aan 28 lestijden per klas

Het gat dichten scholen zelf: samen 183 lestijden te kort (± 7,6 voltijdse leerkrachten). Leerkrachten vullen het gat met lestijden bovenop, zonder extra omkadering.

→ Scholen dichten het gat. Leerkrachten dragen het. Gelijke kansen betalen het.

Bron: praktijktoets COV, 20 scholen, 2026-2027. Ratio = kleuters ÷ (schaallestijden ÷ 24); betaalde klassen = schaallestijden ÷ 28, naar beneden afgerond.

VOORWAARDE 2 · EFFECTIEVE NABIJHEID

1 2 3 4

Effectieve nabijheid begint met eerlijk rekenen

De omkadering garandeert vandaag geen groepsgrootte, en geen volwassenen in de groep tijdens de hele schooldag.

1

Meet het juiste, en noem het juist

Stop met het door elkaar gebruiken van leerling-leerkrachtratio, gemiddelde klasgrootte en effectieve kind-volwassenencapaciteit. Publiceer jaarlijks de klasgrootte en de effectieve kind-volwassenencapaciteit, met uniforme definities.

2

Reken dichter bij de klasrealiteit

Bereken de omkadering per graad, voor de hele basisschool, met oog voor instroom en vestigingsplaatsen.

3

Financier een klas als een klas

Een kleuterklas vraagt 28 lestijden, niet 24. Zonder dat SES-lestijden het gat moeten dichten.

4

Garandeer nabijheid op maat

Leeftijds- en contextgevoelige omkaderingsgaranties, voor de hele schooldag, te beginnen bij de jongste kleuters.

→ Nabijheid, rust en interactie zijn de brandstof voor onze raket naar de maan.

VOORWAARDE 3 · GEORGANISEERDE LEERTIJD

1 2 3 4

Twee lestijden professionalisering in de opdracht

Wat wij vragen voor voorwaarde 3: tijd om samen beter te worden.

2 lestijden

per week, vast in de opdracht van elke kleuteronderwijzer

Ingeroosterd en beschermd

Geen resttijd na de lesdag, maar vaste tijd binnen de opdracht.

Voor teamleren

Coaching op de werkvloer, overleg in het team en met het eerste leerjaar, gezamenlijke kwaliteitszorg.

Gericht op wat er bijkomt

Minimumdoelen, kennisrijk curriculum, diversiteit en meertaligheid, de nieuwe overgangsbeslissing.

Tijd én middelen

De nascholingsmiddelen zijn karig: zo'n 123 euro per voltijdse betrekking per jaar. Vrijgemaakte tijd vraagt bovendien vervanging.

→ Wie hogere verwachtingen stelt, moet ook de tijd organiseren om ze waar te maken.

VOORWAARDE 4 · DUURZAME VOORWAARDEN

1 2 3 4

Voorspelbare financiering: de stap naar structureel

Wat wij vragen voor voorwaarde 4: van extra middelen naar structurele omkadering.

WAARDERING

Ruimte voor onderwijs, in moeilijke tijden

Ook in een krappe begroting blijven er deze legislatuur middelen voor onderwijs en voor het basisonderwijs. Dat is niet vanzelfsprekend, en dat waarderen we.

AL GEZET

- Gelijke werkingsmiddelen KO en LO (2019)
- Hogere zorgomkadering (2020)
- Extra kinderverzorging (2021)
- Taalheldklassen (2026-2027)

NU NODIG

Structurele omkadering

- Omkadering verankerd in de berekening zelf, niet in tijdelijke projecten of oproepen
- Afgestemd op kleinere groepen, leeftijd, context en kleine vestigingsplaatsen
- Meerjarig voorspelbaar

> *"Het is niet omdat de demografie in dalende lijn gaat, dat we zeggen dat we minder leerkrachten of wat dan ook nodig hebben. Neen, die leerkrachten gaan we dan ook kunnen gebruiken, want de uitdaging is bijzonder groot."*
>
> Minister Demir, 11 december 2025, in deze commissie

→ Houd de middelen in het kleuteronderwijs: als structurele omkadering, niet als losse pakketjes.

Gezonde leer- en werkomgevingen

De ruimte is de derde pedagoog: ze bepaalt wat kleuters kunnen leren en wat professionals volhouden.

	Wat het doet met kleuters	Wat het doet met professionals
Akoestiek	Jonge kinderen hebben veel stillere omstandigheden nodig dan volwassenen om spraak te verstaan. Lawaai en galm wegen op taal en beginnende geletterdheid, het sterkst bij anderstalige kleuters.	Gemiddeld 71 tot 79 dB in kleuterklassen; vanaf 80 dB schadelijk. Stemproblemen, gehoorschade, vermoeidheid en stress.
Ruimte en inrichting	Meer kinderen per speelhoek: kortere en armere spelmomenten, meer stress. Vaak is de klas ook refter: de leeromgeving wordt elke middag opzijgeschoven.	Te weinig plaats voor kleine groepen, rust en verzorging. Eten en toezicht in de eigen klas: geen andere ruimte, geen echte pauze, extra opruimen.
Sanitair en verzorging	Toiletten en verzorgingsruimte liggen vaak niet aan de klas. De jongste instappers zijn soms nog niet zindelijk, en de school mag hen daarvoor niet weigeren.	Zonder voltijdse kinderverzorger moet de kleuteronderwijzer de groep alleen laten of het leren onderbreken. De 16 uur kinderverzorging per school gaan vooral naar de jongste klassen.
Ergonomie	Begeleiding op ooghoogte vraagt meubilair waarop ook volwassenen goed kunnen zitten.	Permanent bukken, tillen en zitten op kleuterhoogte. Internationaal meldt minstens 4 op 10 kleuteronderwijzers spier- en gewrichtsklachten.
Binnenklimaat	Slechte ventilatie en hitte verminderen concentratie en welbevinden.	Ventilatie en temperatuur blijven aandachtspunten in de schoolgebouwenmonitor.
Buitenruimte	Volgens de schoolgebouwenmonitor heeft 44% geen onverharde speelzone: minder beweging, minder natuur, minder vrij spel.	Een rijke buitenruimte is ook een extra leer- en ademruimte voor het team.

Wat wij vragen

1 Veranker kleuterspecifieke bouweisen: akoestiek, ruimte voor kleine groepen en rust, sanitair en verzorging aan de klas, eetruimte, buitenruimte.
2 Ergonomisch meubilair op volwassenenhoogte als standaarduitrusting van elke kleuterklas.
3 Registreer ziekteverzuim per ambt en oorzaak (rug, stem, gehoor), zodat preventie gericht kan werken.
4 Organiseer en financier het middagtoezicht, zodat elke leerkracht een pauze heeft.

Bronnen: Klatte, Bergström & Lachmann (2013), Frontiers in Psychology; Kantrowitz & Evans (2004); Legendre (2003); Erick & Smith (2011), BMC Musculoskeletal Disorders; AGION, Schoolgebouwenmonitor 2024; Leefmilieu Brussel.

SAMENGEVAT · WAT WIJ VRAGEN

Klaar voor de lancering? Vier voorwaarden

Wat de kleuterschool nodig heeft om de hogere verwachtingen waar te maken.

✓ Bescherm de pedagogische kern

Investeer in kleuteronderwijzers voor kleinere groepen en in volwaardige kinderverzorgers met een taalrijke opleiding. Geen nieuw ambt.

✓ Financier een klas als een klas

28 lestijden per kleuterklas, omkadering berekend per graad, jaarlijks gepubliceerde klasgroottes en garanties op maat van leeftijd en context.

✓ Geef teams tijd om samen te leren

Twee lestijden professionalisering per week in de opdracht van elke kleuteronderwijzer, met middelen voor vervanging.

✓ Maak de middelen structureel

Houd de middelen in het kleuteronderwijs als meerjarig voorspelbare omkadering, en veranker kleuterspecifieke eisen voor gezonde leer- en werkomgevingen.

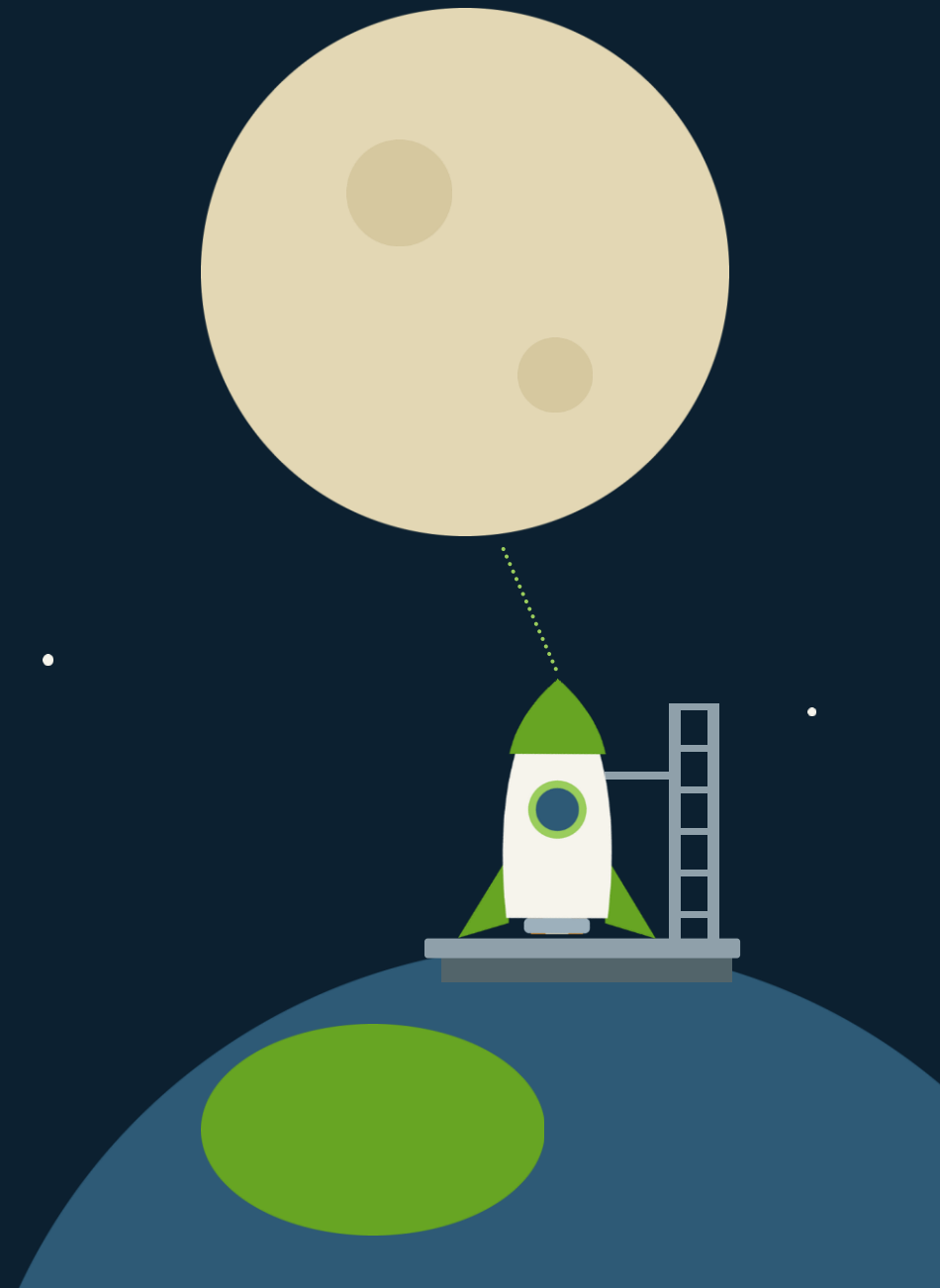
→ Met deze vier voorwaarden is de kleuterschool klaar voor de lancering.

COV / KLEUTERONDERWIJS

Een sterke lanceerbasis bouw je op de grond.

Investeer niet alleen in hogere verwachtingen.

Investeer ook in de voorwaarden om ze waar te maken.

BASISONDERWIJS
IN BALANS
COV